

TA'LIM JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN INNOVATSION METODLAR

Ochilova Gulruksor Odilovna

Buxoro pedagogika kolleji

Rivojlanish markazlarida bolalar faoliyatini

tashkil etish o'quv amaliyoti o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada innovatsion pedagogik texnologiyalar va ulardan ta'limda samarali, bosqichma-bosqich foydalanish, pedagogik texnologiyalarning ta'lim va tarbiya jarayonidagi ahamiyati haqida fikrlar yuritilgan. Bugungi kunda uzluksiz ta'lim tizimini mazmunan modernizatsiyalash va ta'lim tarbiya samaradorligini yangi sifat bosqichiga ko'tarishdan asosiy maqsad yoshlarimizning zamonaviy bilim va kasbga ega bo'lishiga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsion pedagogik texnologiyalar, innovatsiya, yangi pedagogik dars usullari, zamonaviy innovatsion ta'lim texnologiyalari, ta'lim, o'qituvchi, o'quvchi shaxsi, guruhda ishlash.

Pedagogik jarayonga innovatsiya deganda o'qitish va tarbiyalashning maqsadlari, mazmuni, usullari va shakllariga yangi narsalarni kiritish, o'qituvchi va talabaning birgalikdagi faoliyatini tashkil etish tushuniladi. Pedagogik innovatsiya - pedagogik faoliyatdagi yangilik, o'qitish va tarbiya mazmuni va texnologiyasini o'zgartirish, ularning samaradorligini oshirishdir. Shunday qilib, innovatsion jarayon yangining mazmuni va tashkil etilishini shakllantirish va rivojlantirishdan iborat. Umuman olganda, innovatsion jarayon deganda innovatsiyalarni yaratish (tug'ilishi, rivojlanishi), ishlab chiqish, foydalanish va tarqatish bo'yicha kompleks faoliyat tushuniladi. Innovatsiyalar qaysi mezon bo'yicha bo'linishiga qarab turli xil turlari mavjud. Ta'lim tizimini rivojlantirishda innovatsion jarayonlar quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi: yangi ta'lim mazmunini shakllantirish, yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish, yangi turdagi ta'lim muassasalarini yaratish. Bundan tashqari, bir qator ta'lim muassasalarining professor-o'qituvchilari pedagogik fikr tarixiga aylangan yangiliklarni amaliyotga joriy etish bilan shug'ullanmoqda. Masalan, XX asr boshidagi muqobil ta'lim tizimlari M. Montessori, R. Shtayner va boshqalar. Ta'limida turli xil pedagogik innovatsiyalardan foydalanilmoqda.

Texnologiya so'zi yunoncha bo'lib, texne – mahorat, san'at; logos – ta'limot ma'nolarini bildiradi. Bu so'z sanoatda yoki qishloq xo'jaligida tayyor mahsulot olish uchun ishlab chiqarish jarayonida qo'llaniladigan usul va metodlar yig'indisini bildiradi. Ta'lim jarayoniga nisbatan esa bu tushuncha o'qish va o'qitishning o'zaro uzviylikini, aloqadorlik bosqichlarini ajratish, ta'lim-tarbiya jarayonida belgilangan maqsadga erishish uchun bajariladigan ishlarni muvofiqlashtirish, ularning ketma-ketligi va

bosqichma-bosqichligini ta'minlash, rejalashtirilgan barcha ishlar va amallarni talab darajasida bajarishni anglatadi. Boshqacha aytganda, ta'lim texnologiyasi tushunchasi ta'lim berish san'ati, ta'lim berish mahorati ma'nolarini ifodalaydi. Yangi pedagogik texnologiya deyilganda ta'lim berish san'atini ishga solib, uni samarali tashkil etish, uni jahon andozalari darajasiga ko'tarish tushuniladi.

Pedagogik texnologiya atamasi ta'lim jarayoniga yangicha, o'ziga xos belgi va xususiyatlarga ega bo'lgan tizimli yondashuvga asoslanadi. Bu talim jarayoniga innovasion yondashuv demakdir. Yangi ta'limni tashkil etishda jahon pedagogikasi amaliyotida qo'llaniladigan ilg'or metod va usullar, texnika vositalari, o'qitishning shakllarini ta'lim jarayoniga har bir o'quvchi shaxsi, ruxiy o'ziga xosligi, intellektual imkoniyatlari, milliy va ijtimoiy xususiyatlarini inobatga olgan holda olib kirish demakdir.

Yangi pedagogik texnologiya o'quvchiga ta'lim jarayonining sub'ekti, ya'ni faol ishtirokchisi, o'qituvchiga esa shu jarayonning tashkilotchisi, boshqaruvchisi sifatida qarashni taqozo etadi. Darsda o'quvchi faol ishlovchi shaxs bo'lib, u butun mashg'ulot jarayonida egallagan bilimlarini xotirada tiklaydi, uni qisman yangi sharoitlarda qo'llaydi, aqliy faoliyat usullarini bajarib, ma'lumdan noma'lumga qarab boradi. Yangi pedagogik texnologiyaning mohiyati o'quvchini mustaqil fikrlashga o'rgatish, bilim olishga qiziqish va ehtiyoj uyg'otish, unga kashf etish lazzatini his ettirish demakdir.

Ta'limda eng ko'p qo'llaniladigan innovatsion texnologiyalar quyidagilardir:
1. Fanlarni o'qitishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT). O'quv jarayoni mazmuniga AKTni joriy etish turli fan yo'nalishlarini informatika bilan integratsiyalashni nazarda tutadi, bu esa o'quvchilar ongini axborotlashtirishga va ularning zamonaviy jamiyatdagi axborotlashtirish jarayonlarini (uning kasbiy jihatdan) tushunishiga olib keladi. AKTdan foydalanish tajribasi shuni ko'rsatdiki: a) ochiq axborot muhiti, shu jumladan masofaviy ta'limning turli shakllari, o'quvchilarning fan fanlarini o'rganishga, ayniqsa loyiha usulidan foydalanishga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi; b) o'quvchilar mehnatining samaradorligi ortadi, ijodiy mehnat ulushi ortadi, nufuzli kasbni maqsadli tanlash amalga oshiriladi; c) o'qitishni axborotlashtirish o'qituvchi uchun uning mehnat unumdorligini oshirish imkonini beradi

2. **Modulli ta'lim texnologiyasi.** Bu o'quvchilarda darslik, ilmiy-ommabop va qo'shimcha adabiyotlar bilan mustaqil ishlash ko'nikmalari, ijodiy va mustaqil fikrlashni rivojlantirish maqsadida o'tkaziladi. Modulli ta'lim texnologiyasining o'ziga xos jihati o'rganilayotgan mavzu bo'yicha o'quvchilarning mustaqil va ijodiy ishlashiga imkon beradigan modulli dastur tuzishdir.

3. **Hamkorlikda o'qitish texnologiyasi.** Uning asosiy g'oyasi o'quv topshiriqlarini va faqat birgalikda bajarish emas, balki o'quvchilarni hamkorlikda

o'qishga o'rgatish, ular o'rtasida hamkorlik, o'zaro yordam va fikr almashinuvini vujudga keltirish.

4. Muammoli ta'lim texnologiyasi. Muammoli vaziyat yaratish, savollar qo'yish, masalalar va topshiriqlarni taklif qilish, muammoli vaziyatni echishga qaratilgan muhokamani uyushtirish va xulosalarniig to'g'riligini tasdiqlashdir.

5. Interfaol metod texnologiyasi. O'quvchilarning ijodkorligiga tayanish, darsda erkin bahs-munozara sharoitini tug'dirish. Buning uchun sinf kichik guruhlariga bo'linadi va dars davomida shu guruhlar bilan ishlanadi.

6. Didaktik o'yinlar texnologiyasi. Dars jarayonida turli didaktik o'yinlarni ko'llash va ular orqali darsda jonlanish, faol harakat va qiziqish uyg'otish.

7. Sinov darslari. O'quvchilarning ma'lum bilim va ko'nikmalarini sinash maqsadida o'tkaziladigan darslar bo'lib, ular test topshiriqlari yoki nazorat varaqlari orqali o'tkaziladi.

8. Fanni o'qitishda shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalar Shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalar bolaning shaxsini butun ta'lim tizimi markaziga qo'yadi, uning rivojlanishi uchun qulay, ziddiyatli va xavfsiz sharoitlarni ta'minlaydi, uning tabiiy imkoniyatlarini amalga oshiradi. Ushbu texnologiyada bolaning shaxsiyati nafaqat mavzu, balki ustuvor mavzudir; bu ta'lim tizimining maqsadi bo'lib, har qanday mavhum maqsadga erishish vositasi emas. Bu o'quvchilarning imkoniyatlari va ehtiyojlariga mos ravishda individual ta'lim dasturlarini ishlab chiqishda namoyon bo'ladi.

9. Ta'lim jarayonini axborot-tahliliy ta'minlash va ta'lim sifatini boshqarish. Ta'lim sifatini boshqarishning axborot-tahliliy metodologiyasi sifatida bunday innovatsion texnologiyadan foydalanish har bir bolaning individual guruh, parallel, umuman xolisona kuzatish imkonini beradi.

11. Intellektual rivojlanish monitoringi. Har bir talabaning ta'lim sifatini tahlil qilish va diagnostika qilish, rivojlanish dinamikasini sinovdan o'tkazish va grafikasini yaratish.

12. Ta'lim texnologiyalari zamonaviy talabani shakllantirishning yetakchi mexanizmi sifatida. Bu zamonaviy ta'lim muhitining ajralmas omilidir. U o'quvchilarni shaxsni rivojlantirishning qo'shimcha shakllariga jalb qilish shaklida amalga oshiriladi: milliy an'analar, teatr, bolalar ijodiyoti markazlari va boshqalarga muvofiq madaniy tadbirlarda ishtirok etish.

Ta'lim jarayonida o'quvchilar faoliyatini, dunyoqarashini har tomonlama o'zgartirish tamoman yangi ilmiy-pedagogik asoslarga tayanishni taqozo qilmoqda. Umumiy o'rta ta'lim oldiga qo'yilgan maqsad, vazifa va tamoyillarni amalga oshirish nafaqat ta'lim mazmunini o'zgartirishni talab qilmoqda, balki uning shakllari, metodlari, o'qituvchi faoliyatini ham takomillashtirishga bo'lgan ehtiyoj kuchaymoqda.

Hamkorlikda o'qitish texnologiyasida o'quvchilarni hamkorlikda o'qitishni tashkil etishning bir necha metodlari mavjud:

Guruhlarda o'qitish (R.Slavin, Ishmuhammedov) da o'quvchilar teng sonli ikki guruhga ajratiladi. Har ikkala guruh bir xil topshiriqni bajaradi. Guruh a'zolari o'quv topshiriqlarini hamkorlikda bajarib, har bir o'quvchi mavzudan ko'zda tutilgan bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishga e'tiborni qaratadi. Kichik guruhlarda hamkorlikda o'qitish. Bu yondashuvda kichik guruhlar 4 ta o'quvchidan tashkil topadi. O'qituvchi avval mavzuni tushuntiradi, so'ngra o'quvchilarning mustaqil ishlari tashkil etiladi. O'quvchilarga berilgan o'quv topshiriqlari 4 qismga ajratilib, har bir o'quvchi topshiriqning ma'lum qismini bajaradi. Topshiriq yakunida har bir o'quvchi o'zi bajargan qism yuzasidan fikr yuritib, o'rtoqlarini o'qitadi, so'ngra guruh a'zolari tomonidan topshiriq yuzasidan umumiy xulosa chiqariladi. O'qituvchi har bir kichik guruh axborotini tinglaydi va test savollari yordamida bilimlarni nazorat qilib baholaydi. O'qituvchi va o'quvchining hamkorlikdagi faoliyatiga doir tadqiqotlarda asosiy e'tibor o'zaro munosabatning rivojlanishini o'rganishga qaratiladi, o'qitishni guruhli tashkil qilish jarayoni bayon qilinadi. Hamkorlikdagi faoliyat usuli deganda, o'qituvchi bilan o'quvchining birgalikdagi hatti-harakatlarining tizimini tushunish kerak. Bunday xatti-harakat o'qituvchining o'quvchiga ko'rsatadigan yordamidan boshlanadi; O'quvchilarning faolligi asta-sekin o'sib borib, butunlay ularning o'zi boshqaradigan amaliy va aqliy harakatiga aylanadi; o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasidagi munosabata esa sheriklik pozitsiyasi xususiyatiga ega bo'ladi.

Xulosa:

Yangi pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga olib kirish davr talabidir. Bu ish esa o'qituvchiga bog'liq. O'qituvchi ijodkor bo'lishi, yangi pedagogik texnologiyalarning xilma-xil shakllarini, usullarini yaratib borishi, ularni ta'lim jarayonida qo'llab borishi lozim. Har bir ta'lim o'quvchi shaxsining qiziqishi, qobiliyati, imkoniyati va shart-sharoitlari e'tiborga olinib tashkil etiladi. Ayniqsa, shaxsga yo'naltirilgan ta'limda o'quvchida mustaqil fikrlash orqali muammoli vaziyatlardan chiqishga intilish malakasini shakllantirishga alohida urg'u beriladi. Mustaqil o'qib-o'rganish, o'quv jarayonidagi qiyin vaziyatlarda o'qituvchining yordamisiz muammolarni hap qilishga urinish, shundan keyingina o'zining xulosalari to'g'riligiga ishonch hosil qilish uchun o'qituvchining yordamiga tayanish zarurligini anglatish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.H.T. Omonov, N.X. Xo'jayev, S.A. Madyarova, E.U. Eshchonov "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat" T-2009
- 2.Zagaashev I.O., Zair-Bek S.I. Tanqidiy fikrlash. Rivojlanish texnologiyasi. SPB: Alliance delta. - 2003.

3. Zaye-Bek S.I., MashTavinskaya I.V. Darsda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish. M. - 2010 yil.
- 4.. Mirziyoyev Sh.M. O‘zbekiston Respublikasining saylangan Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24-yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruzasi. – O‘zbekiston ovozi. – 2016. – 8 dekabr.
5. Mirziyoyev Sh.M. Ilm-fan yutuqlari – taraqqiyoting muhim omili. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 30-dekabr kuni mamlakatning yetakchi ilm-fan namoyandalari bilan uchrashdi. – Xalq so‘zi. – 2016. – 31 dekabr.
6. Исмадова Н. б. Бўлажак ўқитувчиларни инновацион педагогик фаолиятга тайёрлаш давр талаби //scientific progress. – 2021. – т. 1. – №. 5.
7. Хабибова Г. Г., Исмадова Н. Б. Социально-педагогическое исследование выявления уровня знаний об организаторских качествах педагогов профессиональных учреждений //вопросы науки и образования. – 2021. – №. 12 (137). – С. 14-19.
8. Ismatova N. B. et al. Innovative techniques and their importance in the learning process //The Second International Conference on Eurasian scientific development. – 2014. – С. 101-104.
9. Мусаева Н. Н., Авлиякулов Н. Х. Таксономия учебных целей для современного учебного процесса системы среднего специального и высшего профессионального образования //Проблемы современного образования. – 2017. – №. 3
10. Авлиякулов Н. Х., Мусаева Н. Н. Современная таксономия учебных целей для систем среднего и высшего профессионального образования //Вестник Учебнометодического объединения по профессионально-педагогическому образованию. – 2011. – №. 1. – С. 233-235
12. Авлиякулов Н. Х., Мусаева Н. Н. Педагогик технологиялар //Т.:«Fan va texnologiyalar» нашриёти. – 2008. – Т. 164
11. Авлиякулов Н. Х., Мусаева Н. Н. Модулли ўқитиш технологиялари //Т.:«Fan va texnologiyalar» нашриёти. – 2007. – Т. 97
12. Avliyakov N. N., Musayeva N. N. Pedagogical technology //Publishing house “Tafakkur bo’stoni”, Tashkent. – 2012. – С. 29-36